

УДК 930(477.54)

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2021-71-5-12>

**ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК ЗАСІБ
АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ-ІСТОРИКІВ**

© **Кашаба О.Ю., Щербина І.В.**

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про авторів

Кашаба Ольга Юріївна, <https://orcid.org/0000-002-0616-145X>, olga.kashaba@ukr.net кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, українознавства і політології; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна;

Щербина Ірина Володимирівна, <https://orcid.org/0000-003-3007-2446>, shcheririna63@gmail.com кандидат історичних наук, доцент, завідувачка кафедри філософії, українознавства і політології; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна.

У роботі розглядається вплив історичного краєзнавства на формування творчого потенціалу студентів-істориків. Система сучасної гуманітарної освіти має орієнтуватися на формування особистості, здатної транслювати культурні цінності, норми, ідеали, форми відтворення національно-культурного світу, сприяти формуванню міжетнічних толерантних відносин. Історичне краєзнавство як складова гуманітарної історичної освіти сприяє активізації творчого потенціалу здобувачів освіти, розкриває їх різнобічні можливості, створює умови для задоволення особистих та суспільних інтересів, виховує громадянські компетентності.

Автори статті зробили спробу узагальнити вже існуючий досвід вітчизняних краєзнавчих студій, проаналізувати основні напрями досліджень та методи їх пізнання, а також розкрити можливості історичного краєзнавства в процесі активізації творчого потенціалу здобувачів освіти, в першу чергу – студентів-істориків.

Під час підготовки майбутнього фахівця-історика дисципліни краєзнавчого спрямування відіграють визначну роль. Їх упровадження є не лише одним з етапів теоретичної підготовки здобувачів освіти, а й результатом практичної орієнтації під час підготовки до практичних занять, самостійної творчої діяльності, індивідуальної, пошуково-дослідної роботи, а також у період проходження виробничої та педагогічної практики.

Дисципліна «Історичне краєзнавство» в цьому процесі відіграє важливу роль. Вивчення історії рідного краю перетворюється з методичного прийому в загальнопедагогічний принцип і створює підґрунтя для формування глибоких фахових знань, історичного мислення, сприяє творчому осмисленню досвіду, напрацьованого краєзнавцями різних регіонів України.

Використання краєзнавчого матеріалу у викладанні історичних дисциплін і практичне застосування набутих знань про рідний край надають широкі можливості для підвищення інтересу студентів-істориків до культурно-історичної спадщини українського народу, активізації творчого потенціалу, формування світогляду і національної гідності молоді.

Ключові слова: *історичне краєзнавство, гуманітарна освіта, історична освіта, творчий потенціал.*

O. Kashaba, I. Shcherbyna "Local history as a means of activating the creative potential of history students"

The system of modern humanitarian education should focus on the formation of a person capable of transmitting cultural values, norms, ideals, forms of reproduction of the national-cultural world, and promote the formation of interethnic tolerant relations. Local history as a component of humanitarian historical education contributes to the activation of the creative potential of students, opens diverse opportunities for them, creates conditions for personal and social interests, and cultivates civic competencies.

The authors of the article make an attempt to summarize the existing experience of domestic local history studies, to analyze the main directions of studies and research methods, as well as to reveal the possibilities of local history in the process of activating the creative potential of students, especially students of history.

While training future specialists in history, the disciplines of local history play a significant role. Their implementation is not only one of the stages of theoretical training of students, but also the result of practical

orientation when preparing for practical classes, while doing independent creative activity, individual, and research work, as well as during students' industrial and pedagogical internships.

The discipline "Local history" plays a crucial role in this process. The study of the history of the native land is transformed from a methodological approach into a general pedagogical principle and creates a basis for the formation of deep professional knowledge, historical thinking, promotes creative understanding of the experience gained by local historians from different regions of Ukraine.

The use of local history materials in teaching historical disciplines and practical application of the acquired knowledge about the native land provide ample opportunities to increase the interest of history students in the cultural and historical heritage of the Ukrainian people, activate their creative potential, broaden the worldview and enhance the national dignity of the young.

Keywords: *local history, humanitarian education, historical education, curriculum, creative potential.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Провідною тенденцією освіти України XXI ст. є відродження національної духовності, формування в молоді громадянських компетентностей, виховання любові до Батьківщини і, як результат, визначення самоцінності молоді особи, її потреби в здатності бути моральним суб'єктом – людиною.

Сьогодні українському суспільству потрібна іманентне представлення власного історико-культурного надбання у світі. Історична строкатість та територіальна різнобарвність нашої держави вимагають глибокого та системного аналізу складного і тривалого процесу історичного розвитку кожного окремого регіону. Подібні ретроспективи регіональної специфіки супроводжуються накопиченням значного фактичного історико-краєзнавчого матеріалу, а також його презентацією широкому загалу.

В основі сучасної освіти (в першу чергу, гуманітарної, історичної) мусять вибудовуватися відповідні підвалини для формування людини-громадянина, які сприяють розкриттю її творчих можливостей, задоволенню особистих та суспільних інтересів. Отже, очікуваною стає роль історичної освіти. Вона повинна сприяти формуванню стійких знань і певних системних уявлень, що дозволяють осмислювати і проводити аксеологічний аналіз багатовіковій минувшині, оцінювати процеси державотворення, закономірності і тенденції внутрішнього історичного розвитку в загальноукраїнському і регіональному контекстах. На історичне краєзнавство, як складову історичної освіти, покладено завдання відроджувати національну пам'ять, зміцнювати та активізувати національну свідомість і духовність на локально-регіональному рівні. Це, у свою чергу, дозволить формувати в кожного громадянина почуття ошадливого ставлення до минувшини свого народу, пам'яток історії та культури, свідомо осмислювати історію своєї

держави, рідного краю, «малі Батьківщини», примножуючи скарбницю історико-культурної спадщини [8].

У сучасних умовах розвитку освіти історичне краєзнавство варто розглядати як важливий педагогічний засіб у моральному «естетичному й патріотичному вихованні молоді». Воно є невід'ємною складовою історичної освіти як у загальноосвітній школі, так і в закладах вищої освіти. Дослідження історії рідного краю, спостереження та історія повсякденності мікросоціуму виводять здобувачів освіти за межі шкільного класу чи студентської аудиторії, сприяють розширенню їхнього світогляду, сфери інтересів, розвивають спостережливість, спонукають до вдумливого ставлення до суспільних явищ. Адже краєзнавство дозволяє конкретизувати загальне, робити його образним, емоційним, усвідомленим. Саме тому в освітньому процесі пріоритетне значення мають не тільки освітньо-виховні складові історичного краєзнавства, а й навички його наукового дослідження, які потрібно прищеплювати здобувачам освіти. Це допоможе встановлювати взаємозв'язок між загальноісторичним та місцевим матеріалом. Отже, напрацювання та вдосконалення методики історико-краєзнавчих досліджень є і залишатиметься актуальним завданням [5, С. 31 – 34].

Соціальна значущість теми полягає в тому, що історичне краєзнавство виконує важливу світоглядно-виховну роль. Історико-краєзнавчі студії стають могутнім засобом виховання патріотичних почуттів, джерелом національної ідентифікації. Дослідження та популяризація історії рідного краю є невід'ємною складовою національної культури та українознавства і проймає все наше суспільство й особисте життя, хоча не завжди помітно. Адже за рівнем краєзнавчої діяльності та її здобутків можна судити про стан духовності народу, почуття його національної гідності та самоповаги [3, С. 4].

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Теоретичне осмислення й ідентифікація дисципліни, яка займається вивченням рідного краю, привернули увагу вчених наприкінці XIX ст. У цей період у науковий обіг було введено термін «краєзнавство». У 1892 р. І Франко в статті «Галицьке краєзнавство» подав стислий зміст цього терміну: «Краєзнавство – це перший ступінь, перша прикмета національної освіти – знати своє найближче оточення, знати минуле і сучасне свого народу» [9, С. 117]. Більшість науковців того часу стверджували, що краєзнавство – це народні знання й аматорське вивчення рідного краю, невід'ємна складова початкової освіти. Попри ці переконання, локальні студії набирали популярності, ставали більш актуальними. Починають формуватися власні історико-краєзнавчі методологічні підходи, краєзнавча тематика переважає в наукових розвідках українських істориків. Провідну роль у процесі формування та становлення історико-краєзнавчих досліджень, у розробленні їх теоретичного та проблемно-тематичного напрямів у цей період відігравали освітяни та науковці Харківщини [3]. Протягом тривалого часу освітяни-краєзнавці регіону були невтомними дослідниками краю. Вони заклали фундамент і виробили теоретичні і методичні рекомендації для плідного дослідження історії, географії, економіки, літератури, природних і екологічних ресурсів, демографії рідного краю. Їх творчий доробок сприяв формуванню ефективної праці наступних поколінь краєзнавців. Попри те, що краєзнавчі дослідження до 1917 р. мали переважно «кулуарний» (кабінетний) характер, розвивались у руслі статистично-економічних та фольклорно-етнографічних досліджень народного побуту, збору фактологічного матеріалу, ці розвідки дали міцний поштовх для активізації громадських ініціатив. Саме в цей період спостерігаємо зародження краєзнавчого руху. Учителі, студентство, аматори, учні старших і молодших класів виявилися небайдужими до історії рідного краю. Ініціативна громадськість розгорнула пошукову польову роботу і надавала посильну допомогу академічним ученим. Збираючи місцевий фольклор, фактологічний матеріал, досліджуючи пам'ятки старовини, побуту, народної архітектури, беручи участь у проведенні археологічних розкопок, вони зробили чималий внесок у розвиток історичного краєзнавства, намагаючись збагнути сьогодення і зберегти спадщину для нащадків [3, С. 24 – 36].

У 20-х роках XX ст. спостерігаємо національно-культурне відродження та піднесення й активізацію краєзнавчого руху. Більшість сучасних істориків, аналізуючи цей період в розвитку історичного краєзнавства, наголошують на неймовірній активізації громадських ініціатив, теоретико-методологічному плюралізмі, пошуку нових форм і методів краєзнавчої роботи, співіснуванні й ідейній боротьбі різних парадигм знання. Отже, цей час в історії краєзнавства і краєзнавчого руху небезпідставно називають «золотим десятиліттям». Одночасно починають зароджуватися тенденції ідеологічного тиску на радянське суспільство, а отже, і на історичну науку. У цій ситуації представники дореволюційної школи істориків опинилися в досить складному становищі. Намагаючись переосмислити світоглядні і гносеологічні настанови в науці, вони були позбавлені можливості вільно відображати свої погляди в історіософських роботах, займатися ґрунтовними дослідженнями, боячись наразити себе на переслідування з боку влади. Із міркувань особистої безпеки та намагаючись не наражати себе на підозри в «буржуазному націоналізмі», фахівці уникали складних методологічних питань, переживаючи кризу наявної парадигми знань, учені «уходили» в локальні, краєзнавчі дослідження. Таким чином, краєзнавство повоєнного періоду стає своєрідною «нішею» для античників і медієвістів, сходознавців і мовознавців, етнографів та археологів, географів, біологів, економістів та соціологів доби імператорських університетів. Інтелектуали значно збагатили історичне краєзнавство, надали йому ознак академічності, вивели з площини аматорства. А це, у свою чергу, зумовлювало формування професійного рівня наукових розвідок з історичного краєзнавства, сприяло збереженню традицій, культури, системи цінностей. Ці процеси стимулювали ініціативність науковців, які вже в нових історичних умовах «радянзації» зуміли збагатити краєзнавство змістовними, організаційними формами і вивести його на новий якісний рівень [4].

У цей період часопис «Краєзнавство» перетворився на майданчик, де розгорнулася жвава дискусія з питань визначення предмету, завдань і функцій краєзнавства, обговорювалися методи і методика краєзнавчої роботи, упровадження краєзнавства в навчально-виховний процес у закладах освіти, розглядалася роль краєзнавства як засобу активізації творчого

потенціалу учнівської та студентської молоді, місце краєзнавства в системі інших наук. Попри відсутність єдності в поглядах на вирішення цих ключових питань, досить виразно вимальовується головна мета краєзнавства – вивчення країни за територіальним принципом. Прикметами цього часу стали численні випадки інституалізації краєзнавства. Вивчення історії рідного краю сприяло акумулюванню громадської енергії і водночас створювало нові форми легального співіснування з владою. Таким чином, краєзнавство швидко утверджувалося і як науковий напрям, і як громадський рух.

Із середини 30-х років ХХ ст. під тиском більшовицького тоталітарного режиму краєзнавство майже припинило своє існування, загальмувалися і науково-теоретичні розробки в цій сфері. Унаслідок ідеологічного наступу історично-краєзнавчі студії зазнали нищівної критики, яка супроводжувалася репресіями.

Перші післявоєнні роки для історичного краєзнавства були часом великих випробувань. Цей період позначився руйнівними процесами в історичні науки. Ідеологізація, перманентний погром історичних установ у зазначений період спричинив руйнування зв'язку між «великою наукою» і освітою, що її підживлювала. В умовах тотального цькування істориків, переслідування інакодумців, посилення командно-адміністративного тиску на науку унеможлилювалися як загальноісторичні, так і локальноісторичні дослідження. Це був час занепаду масовості краєзнавчого руху,

Подальший розвиток краєзнавства відродився тільки в 60 – 80-х роках ХХ ст. У цей період до проблем краєзнавства зверталися вчені багатьох галузей науки – історики, географи, економісти, літературознавці тощо. Якісно новий зміст краєзнавчих досліджень сучасні науковці пов'язують із підготовкою унікального 26-томного видання «Історія міст і сіл Української РСР», створеного великим колективом науковців і місцевих краєзнавців під керівництвом академіка П.Т.Тронька [6]. Кожній області УРСР було присвячено спеціальний том. Це була досить кропітка та ретельна робота. Наприклад, у підготовці тому і написанні нарисів з історії міст і сіл Харківської області брали участь широкі кола науковців, представники громадськості, аматори-краєзнавці: викладачі ЗВО, учителі, робітники архівів, музеїв, культурно-просвітницьких установ, радянського і державного апарату, шкільні та студентські пошукові загони тощо.

Видання «Історії міст і сіл Української РСР» не тільки спонукало активізації творчого потенціалу громадськості, але й вивела на новий рівень історико-краєзнавчі дослідження, дало поштовх осмисленню того стану, в якому перебувала вітчизняна історична наука та історичне краєзнавство.

Початок 90-х років ХХ ст. став поворотним у розвитку історичної науки. Національне відродження сприяло створенню широко простору для історичних досліджень. У цей період розкриваються «білі плями» в історії, знімаються проблеми «заборонених» тем, спостерігається небачений дослідницький бум. Актуальності набувають як роботи загальноісторичного спрямування, так і історико-краєзнавчого змісту. Історики намагалися узагальнити досвід своїх попередників, наголошуючи на нових акцентах і піднімаючи нові проблеми. В умовах розбудови Української держави краєзнавчий рух і в його складі історичне краєзнавство стали виразником культурно-національного відродження країни. Історичне краєзнавство почали впроваджувати як нормативну дисципліну на історичних факультетах у закладах вищої освіти.

Актуальність історико-краєзнавчих досліджень в Україні має своє підґрунтя. Можна виділити низку чинників, що спонукали захопленість краєзнавчими студіями:

- зміни соціально-економічних, ідеологічних і політичних пріоритетів суспільства і держави сприяли зростанню інтересу до історії рідного краю, створювали умови для локальних досліджень;

- криза методологічних засад, криза панівної парадигми історичного знання сприяли появі нових тем і проблем із локальної історії і, як правило, дослідники були зацікавлені в аналізі цієї інформації;

- нові реалії сприяли залученню до наукового обігу нових джерел, насамперед на регіональному рівні, зняття грифу секретності і можливість досліджувати архівні матеріали спецфондів активізували історичну наукову спільноту;

- вироблення методологічного фундаменту надавало змогу подолати хибне уявлення про те, що «мала історія» це справа суто аматорська і не належить до «високої» науки;

- з'явилися нові напрями наукового дослідження, наприклад «історія повсякденності», «усна історія», які зміщують пріоритети розвідок на користь історії краю, родини, соціальної історії тощо;

- на початку 2000-х років історичне краєзнавство зазнало послідовної та всебічної підтримки з боку держави. Державні структури, громадські організації та об'єднання мали сприяти активізації творчого потенціалу громадськості в краєзнавчому русі;

- регіональні особливості часто ставали предметом політичних спекуляцій і маніпуляцій із боку місцевих еліт. Історико-краєзнавчі дослідження мали запобігти роздмухуванню сепаратистських настроїв, активізації «містечкових» амбіцій, протиставленню регіонів всеукраїнському центру. Поява тенденцій до федералізації державного устрою України робила актуальним наукове моделювання сучасної регіональної структури українського суспільства. Пояснення місця і ролі історичного знання в цьому процесі, умов формування української території, державності, особливостей культури та ментальності населення різних регіонів України виступало як необхідний компонент регіонального розвитку [3. С.10 – 11]. Усе вищевикладене перетворювало краєзнавчу проблематику в надзвичайно популярну. Таким чином, навіть поверхневий аналіз стану сучасної історичної науки в нашій державі дає підстави стверджувати, що посилений інтерес до локальної тематики, дослідження історії рідного краю, історико-краєзнавчі студії допомагають осмислити, оцінити, порівняти як загальноісторичний процес, так і територіальну розмаїтість України. Серед сучасних українських дослідників науковим осмисленням проблем краєзнавства займаються В. Бездрабко, О. Богдашина, Я. Верменич, В. Горбик, Я. Жупанський, С. Заремба, Р. Маньковська, О. Кашаба, М. Костриця, В. Круль, С. Куделко, П. Скрипник, О. Рябенко та інші. Автори розглядають широке коло питань, які розкривали різнобічні аспекти розвитку історичного краєзнавства. У той же час актуальними залишаються питання методології історико-краєзнавчої роботи, вплив історико-краєзнавчого матеріалу на формування світогляду майбутнього фахівця та активізацію його творчого потенціалу.

Постановка завдання. Виходячи з вищевикладеного автори статті зробили спробу узагальнити вже існуючий досвід вітчизняних краєзнавчих студій, проаналізувати основні напрями досліджень та методи їх пізнання, а також розкрити можливості історичного краєзнавства в процесі активізації творчого потенціалу здобувачів освіти, в першу чергу – студентів-істориків.

Виклад основного матеріалу. Розвиток історичного краєзнавства на сучасному етапі потребує підготовки фахівців, що могли б реалізувати нові перспективні напрями. Заклади вищої освіти, що проводять підготовку за спеціальністю 032 Історія та археологія, мають виконувати першочергове завдання – готувати якісно нове покоління студентів-істориків до майбутньої наукової та педагогічної діяльності, ознайомлювати їх із різними формами та методами краєзнавчої роботи, умінням застосовувати їх на практиці в майбутній професійній діяльності.

У 2020 – 2021 навчальному році в Українській інженерно-педагогічній академії було відкрито набір на перший рівень вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Краєзнавчо-туристична робота». Основний фокус освітньо-професійної програми зроблено на засвоєнні теоретичних знань з історії та археології, формуванні у здобувачів освіти професійних умінь і практичних навичок для організації краєзнавчо-туристичної роботи, розвитку загальних і фахових компетентностей. Спеціалізація ОПП дозволяє здійснювати експертну та практичну діяльність у проблемних полях історичного краєзнавства, краєознавства, туризму та краєзнавчо-туристичної роботи. Якість підготовки здобувачів освіти ОПП «Краєзнавчо-туристична робота» вимагає ретельної, плідної і ґрунтовної підготовки. Саме тому навчальним дисциплінам історико-краєзнавчого спрямування в освітньо-професійній програмі надається значна кількість кредитів. Ці дисципліни є важливою складовою у підготовці майбутнього фахівця-історика. Упровадження цих курсів і навчальних дисциплін є не лише одним з етапів теоретичної підготовки здобувачів освіти, а й результатом практичної орієнтації під час підготовки до практичних занять, самостійної творчої діяльності, індивідуальної, пошуково-дослідної, а також у період проходження педагогічної виробничої практики.

Дисципліна «Історичне краєзнавство» в цьому процесі відіграє значну роль. Вивчення історії рідного краю перетворюється із методичного прийому в загальнопедагогічний принцип і створює підґрунтя для формування глибоких фахових знань, історичного мислення. Ця дисципліна є нормативною і складається з теоретичної частини – лекційних і практичних занять, а також передбачає проведення історико-краєзнавчої та педагогічної практики.

Лекційні та практичні заняття передбачають різноманітні види діяльності і мають свою структуру, яка складається з низки взаємообумовлених змістовних компонентів. Останні в повній мірі дозволяють розкрити творчий потенціал здобувачів освіти.

Так, діагностична діяльність полягає у вивченні довкілля рідної місцевості з притаманними йому особливостями; історії розвитку рідного краю, яка включає в себе різноманітні напрями та періоди.

Орієнтовно-прогностична діяльність полягає у визначенні краєзнавчих цілей, змісту і методики краєзнавчої навчально-виховної роботи за навчальними програмами.

Конструктивно-проектувальна діяльність здобувачів освіти полягає у відборі краєзнавчого матеріалу в підготовці до майбутньої професії – проведенні екскурсій, уроків, виборі методів, прийомів, засобів краєзнавчої роботи.

Організаційна діяльність спрямована на попереднє планування власної поведінки майбутнього фахівця в спільній краєзнавчій роботі, наприклад з учнями або учасниками туристичних груп, екскурсантами.

Комунікативно-стимулююча діяльність студента-історика полягає у встановленні невимушеного спілкування під час проведення екскурсій або спілкування з учнями, в основу якого покладено гуманні стосунки, принципи гендерної рівності та толерантне поводження.

Гностична діяльність спрямована на постійне підвищення рівня фахової майстерності і культури за рахунок краєзнавчої самоосвіти.

Дослідницька діяльність полягає в постійному пошуку краєзнавчого матеріалу для майбутньої професії.

Історико-краєзнавчі студії в великій мірі залежать від ступеню зацікавленості здобувача освіти, це значно посилює результативність пошукової роботи, проведення польових досліджень, збір і зберігання фактологічного матеріалу, володіння методикою проведення наукових пошуків. Сьогодні існують певні напрацювання, апробовані схеми, які є базовими для молодого дослідника. Отже, етапами комплексного дослідження є обов'язковий набір компонентів, без яких не можна досягти якості. Наприклад, розпочинати будь-яку наукову розвідку потрібно з вибору теми, формування цілей і завдань. Наступним етапом є визначення об'єктів краєзнавчого дослідження і побудова робочої гіпотези. Складно уявити історико-краєзнавчу розвідку без чітко визначеної методики проведення дослідження, велике

значення відіграють уміння зібрати, аналізувати і описати матеріал, а також архівувати його, каталогізувати і відправити на збереження. Будь-яке дослідження обов'язково закінчується обґрунтуванням висновків і пропозицій, оформленням, обговоренням та рецензуванням результатів. Важливе значення при організації історико-краєзнавчих досліджень мають апробації наукових результатів, можливість практичного впровадження та розрахунок фактичної ефективності дослідження. Попри важливість і значущість знання базових методів, велике значення має здатність студента-історика відтворювати, накопичувати, фокусувати, передавати нові, самостійні ідеї. Уміння продукувати креативні, неординарні думки, враження, ідеї – єдиний шлях заглянути в майбутнє свого краю, творити його, намагаючись уникати помилок своїх попередників. Саме тому в навчальному і виховному процесі так важливо відтворювати нові способи мислення, не боятися висувати найнеймовірніші, на перший погляд, судження [1, С. 13].

Історичне краєзнавство досить тісно пов'язано з науковими дисциплінами, що виходять за межі гуманітарних знань. Наприклад, основи математичних знань, дані статистики, соціологічні викладки стануть у нагоді при проведенні досліджень демографічних процесів того чи іншого краю чи окремого населеного пункту. Артефакти, археологічні знахідки, етнографічні матеріали дадуть повну інформацію тільки при використанні хімічних реактивів, оптичних приладів, антропологічних аналізів, інформаційних технологій тощо. Отже студент-історик повинен перебувати в постійному творчому пошуку, виходити за межі власної сфери діяльності, не боятися експериментувати, бути критично мислячим, і пам'ятати, що результат пошуку потребує наполегливої праці, великих затрат інтелектуальної енергії. Все це дозволить народитися неординарним, креативним ідеям, нестандартним рішенням, активізуватися творчому потенціалу, зробити нові відкриття [1, С. 13 – 14].

Практика посідає важливе значення в процесі викладання історичного краєзнавства. Вона має специфічні риси і напрями, передбачає тісну комунікацію з оточуючими. Практика сприяє набуттю фахових навичок екскурсовода, студенти-історики навчаються складати екскурсійні маршрути, вчать польовим методам дослідження, а саме:

збирають етнографічні матеріали, проводять інтерв'ювання за визначеною проблемою. Велике значення має практична робота з бібліотечними фондами, матеріалами краєзнавчих та етнографічних музеїв, співробітництво з громадськими організаціями, що проводять історичну пошукову та краєзнавчо-туристичну діяльність. Неоціненний досвід набувають студенти-історики під час залучення їх до діяльності обласних відділів Товариства охорони пам'яток історії і культури України [2, С. 291 – 297].

Різноманітність форм краєзнавчої практики виробляє в студентів-істориків навички самостійного мислення і вміння брати на себе відповідальність, закріплення теоретичних знань, прищеплення умінь та навичок самостійного ведення краєзнавчої роботи, ознайомлення з історичними місцями краю, його відомими особистостями, пам'ятками історії та культури. Все це вимагає постійного вдосконалення, самоорганізації, активності, цікавості. Знайомство з різноманітним аспектами життєдіяльності рідного краю спонукають застосовувати такі різновиди логічного мислення як аналітичне, концептуальне, теоретичне, критичне, нелогічне, рефлексивне, візуальне, символічне, пропозиційне, міфічне, метафоричне, аналогічне, конструктивне, ліричне, поетичне, практичне, сфокусоване, конкретизоване, амбівалентне, фантазійне тощо [1, С. 16]. Це, у свою чергу, дозволить студенту-історичу вийти за межі усталених схем і моделей, не звертати увагу на упередження, застосовувати широкий спектр можливостей для сучасного вирішення проблем, винайдення більш актуальних алгоритмів.

Очевидно, що навчальні програми потребують постійного вдосконалення методичних підходів, осучаснення, гнучких змін,

Список використаних джерел

1. Голубко В. Методичні засади підготовки історика-краєзнавця: досвід, перспективи / В. Голубко, А. Середяк // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2017. – Спец. вип. III. – С. 9–20.
2. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Геніга та ін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 304 с.
3. Кашаба О. Ю. Внесок освітян Харківщини в розвиток історичного краєзнавства в 20-х – початку 30-х років ХХ ст. : монографія / О. Ю. Кашаба. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – 172 с.
4. Кашаба О. Ю. Історичне краєзнавство як складова національної освіти: теоретичний аспект /

пристосування до вимог часу. Ці програми повинні відповідати очікуванням стейкхолдерів. Адже репродуктивний рівень під час іспиту, тобто вміння запам'ятати певний набір відповідей на задалегідь сформульовані питання, – це шлях, який сьогодні не сприяє стимулюванню творчого мислення, ініціативності, креативності, неординарності, а відтак не відповідає потребам нашого динамічного часу.

Виклики сьогодення вимагають залучати творчі можливості особистості, активізувати інтелектуальний потенціал здобувачів освіти. Історичне краєзнавство, на нашу думку, є тією навчальною дисципліною, яка дозволяє розкритися широкому спектру можливостей, формувати в студента-історика вміння і навички наукового мислення, громадянські компетентності, виховувати активного громадянина, творця майбутнього свого краю.

Висновки. Отже, історичне краєзнавство є важливим та ефективним напрямом гуманітарної освіти і виховання. Воно є визначальним чинником залучення здобувачів освіти до вивчення рідного краю, своєї місцевості, забезпечення розуміння зв'язку глобальних, національних і регіональних аспектів у вирішенні сучасних проблем. Використання краєзнавчого матеріалу у викладанні історичних дисциплін і практичне застосування набутих знань про рідний край надають широкі можливості для підвищення інтересу студентів-істориків до культурно-історичної спадщини українського народу, активізації творчого потенціалу, формування світогляду і національної гідності молоді.

Перспективи подальших досліджень. До перспективних напрямів досліджень цієї проблеми ми відносимо компаративістський аналіз робочих програм і силабусів навчальних дисциплін краєзнавчого напрямку.

О. Ю. Кашаба // Краєзнавство. – 2010. – № 1–2. – С. 96–104.

5. Кашаба О. Ю. Феномен історичного краєзнавства в контексті розвитку історичної науки / О. Ю. Кашаба // Краєзнавство. – 2005. – № 1. – С. 31–34.

6. Маньковська Р. В. Суспільнотворча роль освітянського краєзнавства (до 100-річчя від дня народження академіка П. Т. Тронька) / Р. В. Маньковська // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Історія». – Харків, 2016. – Вип. 51. – С. 131–139.

7. Піскун С. А. Педагогічне краєзнавство в організації навчально-виховного процесу вищої школи [Електронний ресурс] / С. А. Піскун. – Режим

доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/2067/1/ghdruiohdi.pdf> – (дата звернення 15.04.2021р.)

8. Реєнт О. Поступ українського краєзнавства / О. Реєнт, В. Дмитрук // Краєзнавство. – 2015. – № 1/2. – С. 8–28.

9. Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 46 : Галицьке краєзнавство / І. Франко. – Київ, 1986. – * с.

10. Шинкаренко В. В. Краєзнавство як дієвий засіб патріотичного виховання старшокласників [Електронний ресурс] / В. В. Шинкаренко. – Режим доступу: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2018/60/part_1/46.pdf – (дата звернення 20.04.2021р.)

References:

1. Holubko, V & Serediak, A 2017, 'Metodychni zasady pidhotovky istoryka-kraieznavtsia: dosvid, perspektyvy'[Methodical bases of preparation of the historian-local lore expert: experience, prospects], *Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk*, iss. III, Drohobych, pp. 9-20.

2. Holubko, VYe, Serediak, AV, Heneha, RYa et al. 2011, *Istorychne kraieznavstvo. Napriamy ta metody istoryko-kraieznavchyykh doslidzhen*, [Directions and methods of historical and local lore research: a course of lectures] Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, Lviv.

3. Kashaba, OIu 2009, *Vnesok osvitian Kharkivshchyny v rozvytok istorychnoho kraieznavstva v 20-kh – pochatku 30-kh rokiv XX stolittia*, [The contribution of educators of Kharkiv region to the development of historical local lore in the 20s - early 30s of the twentieth century.] Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni VN Karazina, Kharkiv.

4. Kashaba, OIu 2010, 'Istorychne kraieznavstvo yak skladova natsionalnoi osvity: teoretychnyi aspekt'[Historical local lore as a component of national education: a theoretical aspect], *Kraieznavstvo*, no. 1-2, pp. 96-104.

5. Kashaba, OIu 2005, 'Fenomen istorychnoho kraieznavstva v konteksti rozvytku istorychnoi nauky'[The phenomenon of historical local lore in the context of the development of historical science], *Kraieznavstvo*, no. 1, pp. 31-34.

6. Mankovska, RV 2016, 'Suspilnotvorcha rol osvitianskoho kraieznavstva (do 100-richchia vid dnia narodzhennia akademika P.T. Tronka)'[Socio-creative role of educational local lore (to the 100th anniversary of the birth of Academician PT Tronko)], *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni VN Karazina*, Seriya Istoriia, iss. 51, pp. 131-139.

7. Piskun, SA n.d., *Pedahohichne kraieznavstvo v orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu vyshchoi shkoly*, [Pedagogical local lore in the organization of educational process of higher school] [Electronic resource] viewed 15 April 2021, <<http://eprints.zu.edu.ua/2067/1/ghdruiohdi.pdf>>.

8. Reient, O & Dmytruk, V 2015, 'Postup ukrainskoho kraieznavstva'[Progress of Ukrainian local lore], *Kraieznavstvo*, no. 1/2 (90/91), pp. 8-28.

9. Franko, I 1986, *Halytske kraieznavstvo*, [Collection of works in 50 volumes. Vol. 46: Galician local lore] vol. 46 Halytske kraieznavstvo, Kyiv.

10. Shynkarenko, VV 2018, *Kraieznavstvo yak diievyi zasib patriotychnoho vykhovannia starshoklasnykiv* [Local lore as an effective means of patriotic education of high school students] viewed 20 April 2021, <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2018/60/part_1/46.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2021 р.